

Een vooruitziende blik

De verkiezingen liggen al een paar maanden achter ons, de kabinetsformatie is voorbij en het regeerakkoord is getekend. Nederland kan er weer vier jaar tegenaan. Maar wat is er nu precies voor het onderwijs afgesproken? Gaat er echt iets veranderen of gaan we door op de ingeslagen weg – *business as usual*?

In het coalitieakkoord tussen CDA, PvdA en ChristenUnie worden zes pijlers genoemd, de basis voor een toekomstgericht beleid om de opgaven waar Nederland voor staat succesvol tegemoet te treden. Het onderwijs is ingedeeld bij de pijler ‘Een innovatieve, concurrerende en ondernemende economie’. Men vond het onderwijs blijkbaar niet belangrijk genoeg om er apart een hoofdstuk aan te wijden. Het gevolg hiervan is dat het onderwijs op een hoop geveegd wordt met economie, ondernemerschap, regionale economische ontwikkelingen, mobiliteit en infrastructuur. Een wonderlijke combinatie.

Het regeerakkoord blijft nogal vaag over wat we de komende vier jaar van het kabinet mogen verwachten. Algemeenheden en soms wat lachwekkend aandoende clichés voeren de boventoon: ‘Goed onderwijs is in het belang van leerlingen en van de samenleving. [...] De top moet hoger, de basis breder. [...] Als de kwaliteit te kort schiet [sic] moet de minister snel en effectief kunnen ingrijpen.’

Aan goede voornemens ontbreekt het het kabinet dus niet. Het valt echter op dat er geen sprake is van een duidelijke visie op de toekomst en de problemen waar het onderwijs mee kampt. Het lerarentekort, de onderwijskwaliteit, het salaris – het kabinet is van mening dat een ‘breed samengestelde commissie’ zich hiermee moet gaan bezighouden en moet gaan adviseren om te komen tot een actieplan. Dat inmiddels al genoeg gepraat is over het onderwijs en dat het tijd voor concrete actie is, blijkt nog niet te zijn doorgedrongen tot de regering.

Opvallend is dat er één zeer concrete maatregel in de onderwijsparagraaf genoemd wordt: ‘Schoolboeken in het voortgezet onderwijs worden gratis. Financiering zal plaatsvinden via de lump-sum bekostiging [sic].’ Opvallend omdat dit natuurlijk geen onderwijskundige maatregel is, maar alleen maar gaat over lastenverlichting voor de burger. Opvallend ook omdat deze maatregel wel valt onder het budget van het ministerie van Onderwijs. Het kabinet trekt een miljard uit om de totale onderwijsbegroting aan te vullen. Dit bedrag zal er

echter pas in 2011 structureel bij komen. Het onderwijs krijgt er in 2008 250 miljoen extra bij, in 2009 wordt dat 500 miljoen en het jaar daarna 750. Het gratis verstrekken van schoolboeken zal naar schatting tussen de 250 en 350 miljoen kosten: er zal dus pas op z’n vroegst in 2009 geld vrijkomen voor de goede voornemens van het kabinet. Salarisverhoging (docenten lopen circa 15 procent achter op de salarissen in de marktsector), de onderwijskwaliteit (bijna 70 procent van de leraren ziet niets in het nieuwe leren*), een verlaging van de werkdruk en een verhoging van het aantal contacturen zullen dus nog even moeten wachten. Gratis schoolboeken hebben blijkbaar – zeker electoraal gezien – een hogere prioriteit.

Verder is het jammer dat er in het kader van de kenniseconomie geen speciale aandacht aan het vreemdetalenonderwijs is besteed. Aan de ene kant valt in het akkoord te lezen dat ‘de economie meer en meer een kenniseconomie wordt’ en dat we ‘tot de Europese top’ willen behoren, maar aan de andere kant wordt er met geen woord gerept over de randvoorwaarden hiervoor, zoals een goede beheersing van het Engels, maar zeker ook het Frans en Duits.

Dit is vreemd, omdat het steeds moeilijker valt te ontdekken dat het met de vreemdetalenkennis in Nederland niet goed gesteld is. Uit recent onderzoek van het Cito (zie pagina 5) blijkt bijvoorbeeld dat het niveau van de luistervaardigheid Frans en Duits onder leerlingen het laatste decennium flink is gedaald. De gemiddelde havoleerling presteert nog maar minimaal beter dan de gemiddelde mavoleerling tien jaar geleden. Ook de organisatie van exporterende bedrijven in Nederland, Fenedex, luidt de noodklok (zie pagina 41); Nederland laat naar schatting 7,8 miljard aan omzet per jaar liggen als er niets gedaan wordt aan de beheersing van het Duits.

Minister Plasterk en zijn twee staatssecretarissen zullen er een hele kluit aan hebben om met de beperkte middelen die ervoor zijn uitgetrokken, de problemen het hoofd te bieden. Het is echter te hopen dat hij de vooruitziende blik heeft om actie te ondernemen en niet te blijven steken in Haagse stroperigheid. ■

Johan Graus, hoofdredacteur

* Obbink, H. (12 maart 2007). Leraren zouden ‘vergaarbak’ van vmbo het liefst afschaffen. *Trouw*.

Foto: Citogroep

Er wordt alom geklaagd over het niveau van de leerlingen voor de moderne vreemde talen. Verstonden de leerlingen vroeger inderdaad beter Frans, Duits of Engels of zien de ‘klagers’ het gewoon te somber in? En hoe zit het met het niveau van de toetsen? Worden van jaar tot jaar wel dezelfde eisen gesteld? Het Cito heeft de resultaten van de kijk- en luistertoetsen van de afgelopen elf jaar op een rijtje gezet. Het resultaat is ontluisterend.

Het niveau van de luistervaardigheid in de moderne vreemde talen door de jaren heen

Alma van Til

Elke maand februari wordt er op het Cito koortsachtig gerekend. We stellen dan de normen vast voor de kijk- en luistertoetsen. In principe worden er sinds 1994 steeds dezelfde eisen gesteld. Maar als blijkt dat het gemiddelde cijfer onder de 6,2 duikt, dan passen we de norm aan. De eisen worden dan versoepeld. In 2006 was dat nodig voor bijna alle talen en schooltypes. Dat heeft ons aan het denken gezet. Is er sprake van een structurele niveaudaling? Passen onze toetsen nog wel bij de leerlingen van nu? Om hier antwoord op te krijgen hebben we een onderzoek uitgevoerd. In dit artikel worden de resultaten gepresenteerd. We willen daarmee inzicht geven in hoe het op dit moment gesteld is met de luistervaardigheid Frans, Duits en Engels in het voortgezet onderwijs.

Vier prangende vragen

De volgende vier vragen moesten ons een precies beeld geven van de situatie:

1. Zijn de kijk- en luistertoetsen over de jaren heen steeds even moeilijk?
2. Zijn de eisen die we aan de leerlingen stellen, over de jaren heen nog vergelijkbaar?
3. Hoe staat het precies met het niveau van de leerlingen?
4. Hoe presteren leerlingen van verschillende schooltypes ten opzichte van elkaar?

Om een antwoord te krijgen op deze vragen is een groot aantal berekeningen uitgevoerd. Jammer genoeg konden we de resultaten van de toetsen niet rechtstreeks met elkaar vergelijken. Dat komt omdat niet elke toets precies even lang en even moeilijk is. Maar omdat we

over veel afnamegegevens beschikken, kunnen we wel schatten hoe de toetsen zich onderling tot elkaar verhouden. Omdat we met schattingen werken, kunnen we echter niet voor de volle honderd procent garanderen dat we hier de waarheid presenteren.

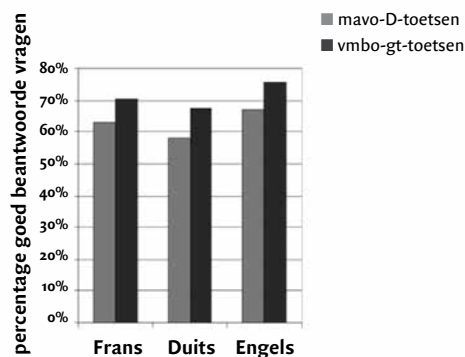
Een tweede reden om ons bescheiden op te stellen bij de presentatie van de resultaten heeft te maken met de manier waarop we scholen werven voor het verzamelen van afnamegegevens. Scholen zijn niet verplicht om deze

gegevens op te sturen, zoals komend jaar het geval zal zijn bij de landelijke eindexamens. Ze doen mee op basis van vrijwilligheid. Het aantal scholen in onze steekproeven varieert van tien tot vijftig. En omdat we niet helemaal zeker weten of deze scholen representatief zijn, moeten we

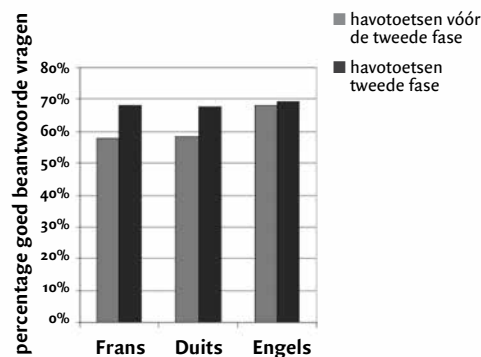
een slag om de arm houden.

Kortom, helemaal perfect zijn onze data misschien niet, maar we denken dat het geheel toch voldoende robuust is om in ieder geval trends te kunnen signaleren. Overigens zijn de toetsen op vmbo-kb-niveau bij dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Met uitzondering van Engels beschikken we over te weinig afnamegegevens om hierover betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

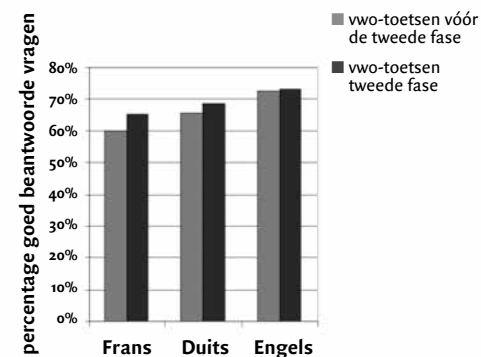
Bij Frans en Duits lijkt er sprake te zijn van een trend naar steeds makkelijkere toetsen

Grafiek 1: Het gemiddeld aantal vragen dat de vmbo-gt-leerling uit 2006 goed zou beantwoorden bij mavo-D-toetsen en vmbo-gt-toetsen

Grafiek 2: Het gemiddeld aantal vragen dat de havo-leerling uit 2006 goed zou beantwoorden bij havo-toetsen van vóór en na de tweede fase

Grafiek 3: Het gemiddeld aantal vragen dat de vwo-leerling uit 2006 goed zou beantwoorden bij vwo-toetsen van vóór en na de tweede fase

Vraag 1: Zijn de kijk- en luistertoetsen over de jaren heen steeds even moeilijk?

In het onderzoek hebben we de toetsen van vóór de invoering van onderwijsvernieuwingen (tweede fase, vmbo) vergeleken met de toetsen die daarna zijn afgenomen. Daarbij hebben we de leerlingen uit 2006 als uitgangspunt genomen. We hebben eerst geschat hoeveel vragen deze leerlingen gemiddeld goed zouden hebben bij toetsen 'van vroeger'. Dit zijn de mavo-D-toetsen vanaf 1996 tot en met 2002 en de havo- en vwo-toetsen vanaf 1996 tot de invoering van de tweede fase. In onderstaande grafieken zijn dit steeds de lichtgekleurde balkjes. Daarnaast hebben we een schatting gemaakt van het aantal vragen dat leerlingen correct zouden beantwoorden bij de 'nieuwe toetsen'. Dit zijn de vmbo-gt-toetsen (vanaf 2003) en de havo- en vwo-toetsen van ná de tweede fase (zie het donkergekleurde balkje in onderstaande grafieken).

Uit de grafieken 1, 2 en 3 blijkt dat het geschatte percentage goed beantwoorde vragen het hoogst is bij toetsen die zijn afgenomen na de invoering van onderwijsvernieuwingen. Het ziet er naar uit dat de toetsen die vóór deze periode zijn afgenomen, moeilijker zijn dan de toetsen die in het vmbo en in de tweede fase zijn gebruikt. Uitzondering op deze ontwikkeling zijn de toetsen voor Engels op havo- en vwo-niveau. Het niveau van deze toetsen blijft door de jaren heen min of meer constant. Maar bij de andere vakken lijkt er sprake te zijn van een trend naar steeds makkelijkere toetsen. Bij de vergelijking tussen de mavo-D-toetsen enerzijds en de vmbo-gt-toetsen anderzijds ligt dat overigens voor de hand. De vmbo-gt-

toetsen bestaan immers uit een gt-deel en een overlapdeel dat ook wordt afgenomen bij kb-leerlingen. We zorgen er daarom ook altijd voor dat het overlapdeel relatief makkelijk is. Bij het berekenen van de moeilijkheidsgraad van de totale toets is dit natuurlijk van invloed.

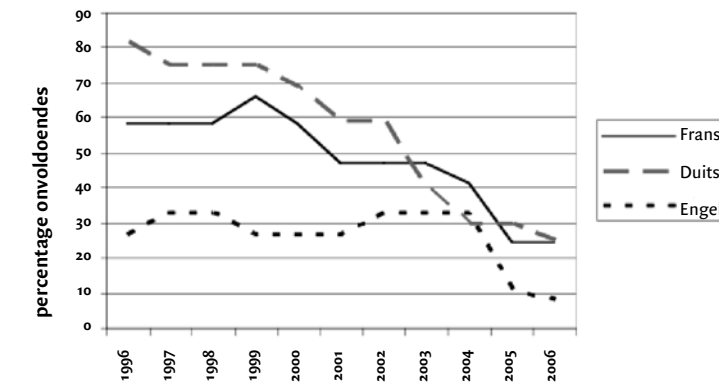
Door de manier waarop de grafieken zijn ingedeeld lijkt het erop dat de trend naar makkelijkere toetsen samenhangt met de invoering van onderwijsvernieuwingen. Dat is bij de overgang van mavo-D naar vmbo-gt ook het geval, zoals hierboven is uitgelegd. Bij havo en vwo Frans en Duits is de oorzaak minder eenduidig. Het is niet zo dat het geschatte percentage goed beantwoorde vragen abrupt toeneemt bij toetsen uit de tweede fase. Er lijkt eerder sprake te zijn van een geleidelijke ontwikkeling naar steeds eenvoudigere toetsen.

Vraag 2: Zijn de eisen die we aan de leerlingen stellen over de jaren heen nog vergelijkbaar?

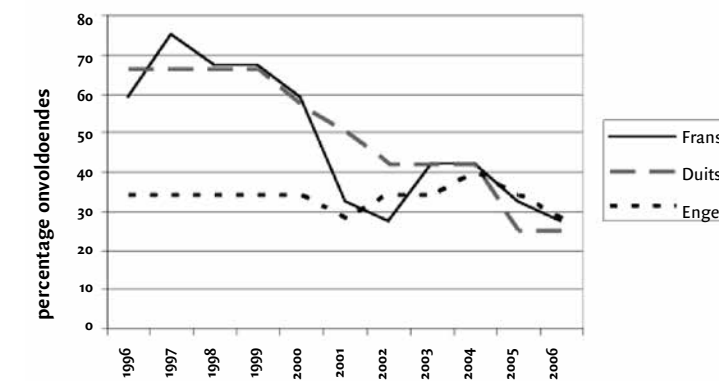
Om deze vraag te beantwoorden hebben we de normen vanaf 1996 tot nu overgebracht op de eindtoets van 2006. Vervolgens hebben we uitgerekend tot hoeveel procent onvoldoendes dat zou leiden voor de leerlingen uit 2006. De resultaten zijn weer afgebeeld in onderstaande grafieken. Daaruit kan men bijvoorbeeld afleiden dat het toepassen van de normen voor Frans havo uit 1996 op de eindtoets van 2006 volgens de schattingen zou leiden tot zestig procent onvoldoendes.

Als we de grafieken 4, 5 en 6 met elkaar vergelijken dan lijkt het erop dat we voor Frans en Duits steeds lagere eisen stellen aan de leerlingen, met name bij vmbo-gt en havo. Concreet komt het op het volgende neer. Als we in 2006 de normen niet hadden aangepast voor vmbo-gt en havo, dan zou dat tot een onacceptabele situatie hebben geleid. Want het handhaven van de eisen uit 1996 zou volgens schattingen ertoe leiden dat meer dan de helft van de leerlingen een onvoldoende zou halen op de eindtoets kijk- en luistervaardigheid Frans of Duits. Ook bij vwo Frans en Duits zien we dat het geschatte percentage onvoldoendes toeneemt bij het toepassen van normen uit eerdere jaren. Maar de verschillen tussen 1996 en 2006 zijn niet zo groot als bij vmbo-gt en bij de havo.

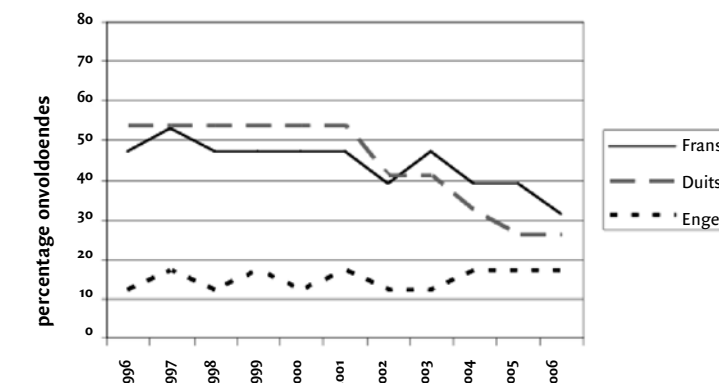
De eerlijkheid gebiedt ons overigens te zeggen dat de gekozen schaal de verschillen tussen de jaren wat uitvergroot weergeeft. Het verlagen van de norm met één scorepunt leidt soms al tot tien procent minder onvoldoendes. Dat komt omdat veel leerlingen zich rond het gebied tussen zakken en slagen bevinden. Dus als de norm dan één puntje opschuift, zijn daar al gauw veel leerlingen bij gebaat.

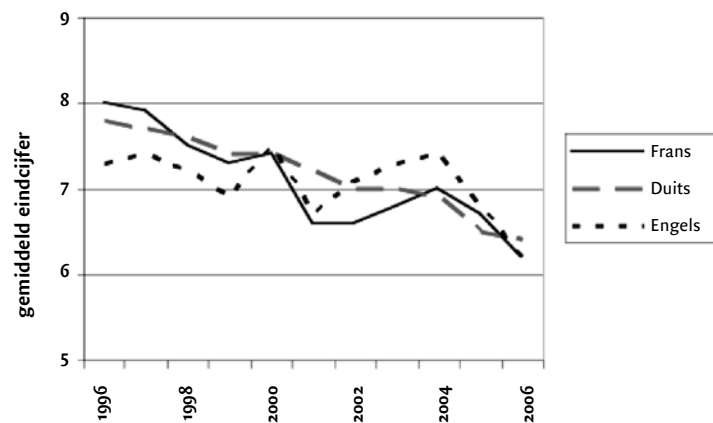
Grafiek 4: Percentage onvoldoendes volgens de normen van 1996 tot nu op de eindtoets 2006 vmbo-gt

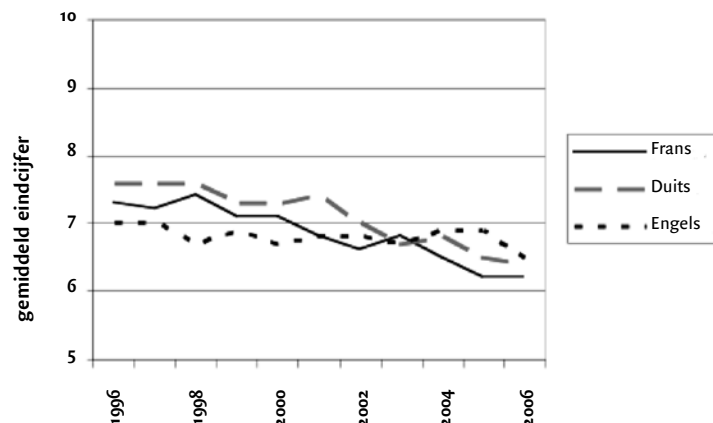
Grafiek 5: Percentage onvoldoendes volgens de normen van 1996 tot nu op de eindtoets 2006 havo

Grafiek 6: Percentage onvoldoendes volgens de normen van 1996 tot nu op de eindtoets 2006 vwo

Grafiek 7: Gemiddeld eindcijfer leerlingen uit 1996 tot nu volgens de eindtoets havo 2006

Grafiek 8: Gemiddeld eindcijfer leerlingen uit 1996 tot nu volgens de eindtoets vwo 2006

De eisen die we stellen voor Engels blijven door de jaren heen wel min of meer constant. Alleen in 2005 en 2006 heeft een kleine versoepeling plaatsgevonden voor Engels vmbo-gt.

Vraag 3: Hoe staat het precies met het niveau van de leerlingen?

Om de niveaus van de leerlingen uit verschillende jaren met elkaar te kunnen vergelijken, hebben we geschat welk eindcijfer ze zouden halen op de eindtoets 2006. De resultaten van deze berekeningen zijn

weer in bovenstaande grafieken te vinden. Er valt bijvoorbeeld uit af te lezen dat de gemiddelde havoleerling Duits uit 1996 vermoedelijk bijna een acht zou halen als hij de eindtoets van 2006 gemaakt zou hebben en de adviesnorm uit dat jaar zou zijn toegepast. De grafieken hebben alleen betrekking op havo en vwo. De grafieken van vmbo-gt waren

wat lastiger te interpreteren, omdat de leerlingbestanden van vóór 2003 zowel leerlingen uit mavo-C als uit mavo-D bevatten. Daarom zijn ze niet in dit artikel opgenomen.

Als we de grafieken bekijken valt op dat het geschatte eindcijfer van de gemiddelde leerling uit 1996 bij Frans en Duits systematisch hoger ligt dan dat van de gemiddelde leerling uit 2006. De verschillen zijn bij havo echter groter dan bij vwo. Volgens de schattingen zouden de havoleerlingen van elf jaar geleden zo'n anderhalve punt hoger scoren op de huidige eindtoetsen Frans en Duits dan de leerlingen van nu. Bij vwo komt het geschatte verschil uit op ongeveer één punt. Deze uitkomsten lijken erop te wijzen dat de niveaudaling voor Frans en Duits bij havo groter is dan bij vwo. Voor Engels blijft het niveau van de leerlingen over de jaren heen min of meer constant.

Vraag 4: Hoe presteren leerlingen van verschillende schooltypes ten opzichte van elkaar?

Wat we in feite wilden weten was of de gemiddelde mavo-D-leerling van elf jaar geleden even goed was in Frans en Duits als de gemiddelde havoleerling van nu. Om dit na te kunnen gaan hebben we een geheim vmbo-gt-onderdeel afgenomen bij havoleerlingen. De

resultaten van deze extra afname zijn weergegeven in grafiek 9 en 10. Op de verticale as staat een vaardigheidsschaal afgebeeld en op de horizontale as zijn de leerlingpopulaties van 1996 tot nu weergegeven. Daarbij geldt, net als bij de vorige onderzoeksvraag, dat de groep mavoleerlingen zowel uit C- als uit D-leerlingen bestond.

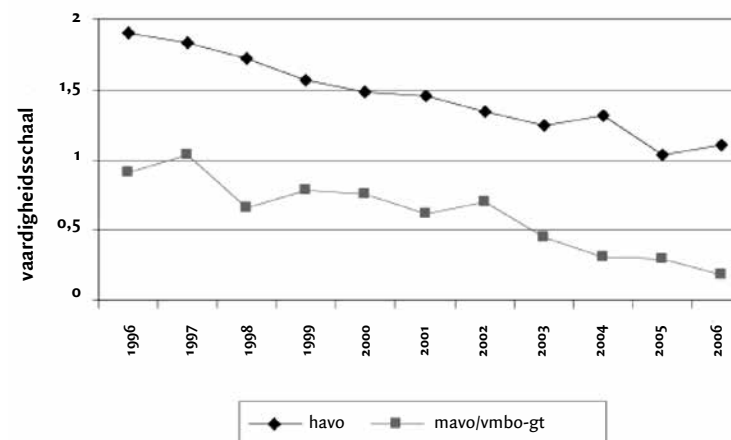
De grafieken 9 en 10 tonen aan dat havoleerlingen beter lijken te presteren dan mavo- of vmbo-gt-leerlingen uit hetzelfde leerjaar. Dat is natuurlijk geen verrassing. Als we de havoleerlingen van 2006 echter vergelijken met de mavoleerlingen van elf jaar geleden, dan lijkt het erop dat deze twee groepen voor Duits bijna even vaardig zijn. Voor Frans is de afstand tussen beide groepen wat groter dan bij Duits, maar de prestatiegemiddelden komen al wel aardig bij elkaar in de buurt.

Conclusie

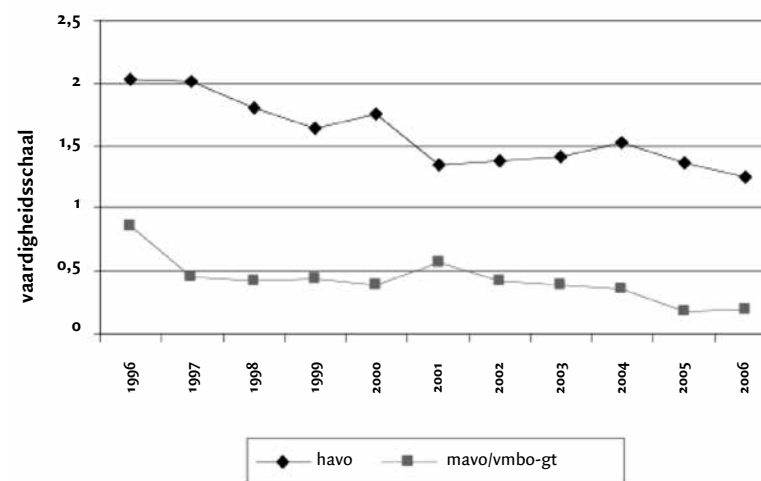
Het lijkt erop dat degenen die klagen over de dalende prestaties bij Duits en Frans gelijk hebben. Het geschatte niveau van luistervaardigheid daalt voor deze twee talen bij alle onderzochte schooltypen. De toetsing sluit aan bij deze trend. Niet alleen lijken de kijk- en luistertoetsen voor Frans en Duits door de jaren steeds makkelijker te worden, ook lijken er steeds lagere eisen te worden gesteld. Het enige dat door de jaren heen vrijwel niet verandert, is het aantal leerlingen dat zakt voor de kijk- en luistertoetsen Frans en Duits. Over het algemeen ligt het percentage onvoldoendes volgens onze adviesnormen niet boven de 35 procent. Daardoor lijkt het alsof er niets aan de hand is. Maar de resultaten van het onderzoek bevatten serieuze aanwijzingen dat er wel degelijk sprake is van niveaudaling bij Frans en Duits. Bij Engels is de situatie heel anders. Bij dit vak lijken de vaardigheidsniveaus min of meer constant.

De vraag is natuurlijk waar de daling bij Frans en Duits door wordt veroorzaakt. En of we als samenleving een dergelijke ontwikkeling moeten accepteren. Op deze vragen geeft dit artikel geen antwoord. Maar wellicht heeft u als talendocent daar wel ideeën over.

Het geschatte niveau van luistervaardigheid daalt voor Frans en Duits bij alle onderzochte schooltypen

Grafiek 9: Luistervaardigheid Duits bij populaties van verschillende schooltypen

Grafiek 10: Luistervaardigheid Frans bij populaties van verschillende schooltypen

Volgens de schattingen zouden de havoleerlingen van elf jaar geleden zo'n anderhalve punt hoger scoren op de huidige eindtoetsen